

Avstrija Češka Moravska Obmejno področje Regionalno planiranje Regionalni turizem

Predmet razprave je izdelava regionalnega, meddržavnega projekta oživljanja dolga leta zane-marjenega obmejnega območja na Moravskem. Projekt je bil vo-den z medinstitucionalnim in me-duniverzitetnim sodelovanjem univerz v Brnu in na Dunaju. Zato je eden izmed poudarkov bil na poenotenju metod raziskovalnega dela ter dela z študenti. Opravlje-ne so bile analize: poselitve ob-mejne regije, demografske in na-selitvene strukture, starostne strukture prebivalstva in analize fizičnih, kulturnih ter zgodovin-skih danosti in trenutnih proble-mov tega območja. Na osnovi ana-lize obetov in priložnosti je bil iz-delan predlog dolgoročne strate-gije urejanja, le-to med ostalim tvorijo predlogi sprememb v kme-tijstvu, modifikacije v izobraže-valnem sistemu in možnosti raz-voja regionalnega turizma.

Austria Border region Czech Re-public Moravia Regional planning Regional tourism

The focus of the article is on the creation of a regional, bilateral pro-ject for the rehabilitation of a de-graded border area in Moravia. The project was based on inter-in-stitutional and inter-university co-operation between universities in Brno and Vienna. Because of this, an important part of the project was the streamlining of research methods and working with stu-dents. The settlement structure of the border region was analysed, as well as the demographic and settlements pattern and age struc-ture of the population, followed by analysis of the physical, cultural and historical elements and pre-vailling problems in the area. Ba-sed on the nalysts of prospects and possibilities, a long-term de-velopment strategy was proposed. Amongst other it includes propo-sals for changes in agriculture, modifications of the education sys-tem and possibilities for develo-ping regional tourism.

Karel SCHMEIDLER

Južna Moravska – Spodnja Avstrija: regionalni načrt, presegajoč državne meje

Skupinsko delo treh dežel in treh tehničnih univerz pri razreševanju pomembnega problema na Moravskem.

1. Uvod

Na Južno Moravsko in Weinviertel v severni Avstriji še vedno gleda-mo kot na bogato regijo. Vendar pa je bilo v preteklih desetletjih veli-ko njenega bogastva izžrpanega in le malo vrnjenega. Regija, ki je bi-la nekoč ena najbogatejših v av-stroogrski monarhiji in v predvoj-ni Češkoslovaški republikli, je po-stala obrobna. Moravsko obmejno področje z Avstrijo je v obžalovanja vrednem stanju. Primanjkuje čiste pitne vode, zrak je ponekod že hu-do onesnažen, zgodovinske zna-menitosti in vasi propadajo.

Železna zavesa in komunistični re-žim sta povzročila demografsko de-gradacijo na obeh straneh meje. Mladi in izobraženi ljudje so za-puščali področje, ker niso videli nobene perspektive. In vendar je to regija, kjer so bili ljudje različnih narodnosti vajeni sodelovati, regi-ja z zanimivo in plodno pokrajino ter velikimi naravnimi bogastvi.

Padec železne zavesa je v evropski zgodovini odprl novo poglavje. No-ve ekonomske, kulturne in politič-ne priložnosti in perspektive so se pojavile še zlasti na obmejnih po-dročjih. Vzpostavitev vezi, ki so nekoč v zgodovini povezovala oba naroda je ponovno mogoča. Novo življenje se pojavlja na nedavno mrtvem pasu zemlje med Češko ter Avstrijo in regija, zahvaljujoč novim političnim razmeram, po-novno stoji v središču srednje Evrope. Vendar pa se mnogi proble-mi iz preteklosti nadaljujejo in se na nekaterih področjih še večajo. To drži na primer pri problemih z okoljem in pri spremembah v so-

cialno-demografskih značilnostih populacije. Drugi negativni vidiki so se pojavili šele pred kratkim in postajajo vedno bolj nevarni – npr. visoka stopnja nezaposlenosti. Na avstrijski strani meje med določeni-mi družbenimi skupinami raste nezaupanje do tujcev, v glavnem pogojeno z njihovo zaskrbljenostjo zaradi zaposlovanja. Proizvodnja se od tam seli na področja s cenej-šo delovno silo, to je v bivše socia-listične dežele. Prebivalci tega po-dročja, enako kot vodje lokalnih in državnih oblasti, so soočeni z dejs-tvi, s katerimi nimajo nikakršnih izkušenj – pojavljajo se nove pri-ložnosti in nove nevarnosti.

To je razlog, ki je pripeljal do izdelave regionalnega načrta, presegajo-čega državne meje, ki vključuje ta-ko Češko kot Avstrijo. S pomočjo načrta naj bi reševali glavne proble-me pri razvoju regije. Njegov namen je podpirati trajen razvoj regije in preprečiti nenadzorovano rast, ki bi lahko prinesla več težav kot koristi. Ker projekt zajema obmejno po-dročje, v katerem veljajo različni za-koni, odloki in procedure, je bil ve-lik poudarek namenjen koordinaci-ji in kooperaciji. Zato je bil načrt za-snovan kot raziskovalni projekt na Tehnični univerzi v Brnu.¹

2. Metodološki pristop, prilagojen izdelavi regionalnega načrta

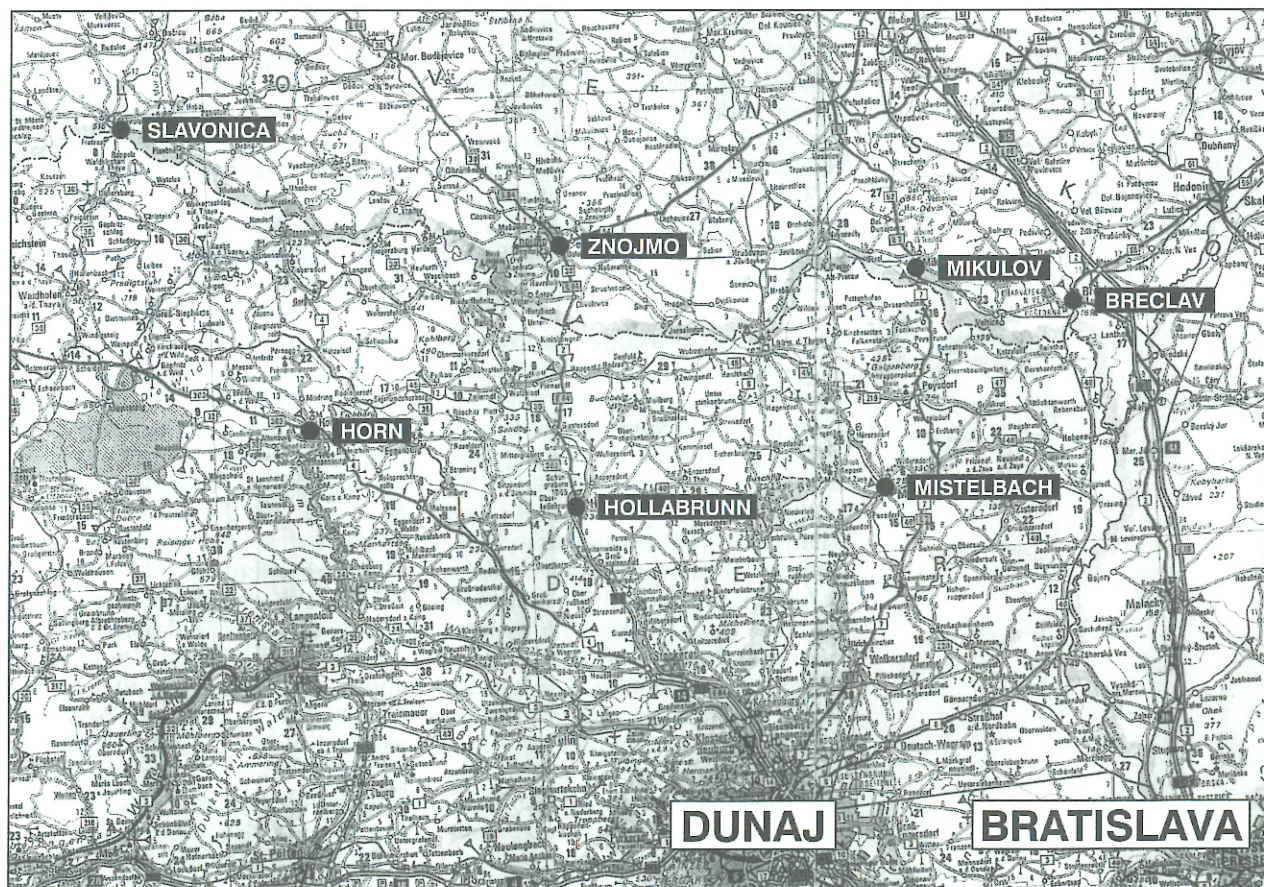
Koristi te raziskovalne naloge lah-ko vidimo na znanstvenem, izo-braževalnem in političnem po-dročju. V akademskem smislu nu-di razvoj novih, sodobnih metod

prostorskega in regionalnega planiranja in njihovo poenotenje z metodami, uporabljenimi v Avstriji, Nemčiji in drugje po Evropi. Aktivna udeležba študentov v raziskovalnem in načrtovalnem delu predstavlja novost na področju izobraževanja. Študenti so se tako lahko v sodelovanju s tujimi partnerji lotili reševanja dejanskih problemov, s čimer so pomagali skupnostim na danem področju. Politično pozitivno je že samo ukvarjanje s problemi na obmejnem področju, skupnem obema narodoma, razvijanje učinkovitih metod skupnega dela ter občutka razumevanja za potrebe druge strani. Projekt temelji na novem pojmovanju meja, kar je bistven predpogoj za sprejem v Evropsko skupnost. Poleg tega so začeli z delom na vrsti regionalnih aktivnosti in projektov, kot so načrtovanje narodnih parkov in naravnih rezervatov, razvoj regionalnih sistemov vodnega gospodarstva, prestrukturiranje kmetijstva, reševanje regionalnih demografskih

problemov, izboljšanje ekoloških razmer, razvoj infrastrukture, gradnja novih mejnih prehodov itd. Vsi ti cilji zahtevajo medsebojne sporazume in koordinacijo.

Ekipe strokovnjakov na treh tehničnih univerzah se ukvarjajo z različnimi problemskimi sklopi v regiji. Med najpomembnejšimi so naselitvena struktura ter socialne, družbenoekonomske in demografske značilnosti populacije. Izdelujejo načrte za razvoj (v določenih primerih pa tudi za zavrtje) industrijske in kmetijske proizvodnje ter gozdarstva. Problemi glede zaščite zemlje (erozija, ki jo povzročata veter in voda), vodnega gospodarstva (pomanjkanje vode in neustrezna kvaliteta – zelo malo čistilnih naprav) ter varstva in obnove okolja so med sabo povezani. Strokovnjaki za izgradnjo cest pa se ukvarjajo z navezavami regije na cestno, avtocestno in železniško omrežje, pri čemer upoštevajo ekološke učinke ter pričakovano rast turizma.

Slika: območje obravnave

Prostorski plani za južnomoravsko in avstrijsko obmejno regijo so bili sestavljeni na več različnih ravneh. Predvsem je bilo potrebno zabeležiti ustrezne povezave v regiji in izdelati planske dokumente namembnosti zemljišč. Dokument planirane namembnosti zemljišč je bil sestavljen za več kot 20-kilometrski pas področja med Slavonicami, Breclavom in novo slovaško mejo (regiji Breclav in Znojmo). Na avstrijski strani odgovarjajoč pas ozemlja vključuje Weinviertel in Waldviertel (politična okrožja Mistelbach, Hollabrun in Horn). Za namene planiranja je bilo uporabljeno razmerje 1 : 200 000. Pripravljajo načrte za ožja področja s posebnimi značilnostmi in za lokacije, kjer prihaja do navzkrižja interesov. To so na primer področje Lednice-Valtice, naravni rezervati kot npr. Podyji in Jevišovka, in okolice velikih mest, kot so Znojmo, Breclav in Lednice.

Načrti za manjša področja vključujejo vasi in pripadajoča zemljišča, ležeče v neposredni bližini meje. Ti načrti so izrisani v merilu 1 : 50 000. Lokalni plani pa so smernice in podrobni plani namembnosti zemljišč za posamezne, večinoma zanemarjene vasi in pripadajoča zemljišča. Ti so v povezani z "Vaško prenovo", projektom, ki ga izvaja Institut za podeželsko arhitekturo pod vodstvom prof. Miroslava Martineka.

Na podlagi podrobne analize obstoječega stanja in razvojnih tendenc v regiji je bil načrtan nov koncept nadziranega razvoja. Izoblikovan je posebej za regijo južne Moravske – Spodnje Avstrije. Ni bil vsiljen od zgoraj, a vseeno mora slediti določenim navodilom in izpolnjevati določene naloge. Regija je bolj intenzivno vključena v oblikovanje in določanje ciljev ukrepov regionalne politike. Namen planiranja je izoblikovanje novega koncepta regionalnega razvoja. Izdelan ni le en regionalni plan, temveč vrsta možnih alternativ. Predpostavlja zasnovo alternativ in različnih opcij, vključno z možnimi eksperimentalnimi in simulacijskimi dogodki, metodami od-

ločanja ter občasnim opazovanjem in evaluacijo. To bi lokalnim oblastem moralo omogočiti, da najdejo in nadzirajo svoje lastne poti razvoja. Na delavnicah v Jaroslavicah, Retzu in Brnu so delovne skupine z regionalnimi planerji iz različnih držav vodstvu lokalne in državne oblasti ter interesnim skupinam predstavile glavne zamisli za optimalen regionalni razvoj. Tako je bila preskušena tudi njihova izvedljivost, preden so bile vključene v regionalni razvojni program.

3. Poselitev obmejne regije, demografska in naselitvena struktura

Analiza naselitvene, demografske in družbenoekonomske strukture je bila izvedena v vseh mestih in vaseh regij Mistelbach, Hollabrun, Horn, Breclav in Znojmo, kakor tudi v okoliških področjih, ki imajo s temi regijami tesne stike.

Regija je bila naseljena že v kameni dobi in številne arheološke najdbe pričajo o prisotnosti človeka na tem področju od pradavnine do danes. Ugodne naravne in podnebne razmere ter ekonomske povezave so ustvarile ugodne pogoje za naselitev. Vendar pa je prišlo do stalne naselitve šele s prihodom prvih kmetovalcev. V času starih Slovanov je to področje bilo del velikomoravskega cesarstva. Razvoj naselij v srednjem veku, pogojen s fevdalno lastniško ureditvijo, je pustil globoke sledi in vplival na strukturo naselij vse do današnjega dne. Fevdalna naselitvena struktura se je ohranjala skozi stoletja in njeni ostanki – še posebej enakomerno razporejena poselitev – so vidni še danes. Do pomembne demografske in etnične spremembe je prišlo med tridesetletno vojno, ko je nemška gospodarska pogosto vabilo nemške kmete, naj nadomestijo obubožano češko populacijo. Industrijska revolucija v 19. stoletju je relativno malo vplivala na strukturo in gostoto poselitve.

Pomembne spremembe v demografski in etnični strukturi pa so se pojavile v času druge svetovne vojne. Po Münchenskem diktatu je bilo češko prebivalstvo prisiljeno izseliti se iz obmejnih področij in koeksistenca obeh narodov je bila med vojno uničena. Člani židovske skupnosti v vaseh na obmejnem področju so bili pobiti. Za seboj so pustili zapuščena židovska pokopališča brez žive duše, ki bi skrbeli za njih, in v Mikulovu, kjer je bil v 17. in 18. stoletju sedežu provincijskega rabina opuščeno renesančno sinagogo in grad. Sledila je deportacija nemškega prebivalstva kot posledica Potsdamskega sporazuma, ki so ga sklenile zmagovalne strani. Ta je pustila v regiji vidne posledice. Regija je bila le še redko poseljena, število prebivalstva se je razpolovilo. Kot del povojnega programa ponovne poselitve obmejnih področij, so se v to regijo naselili prebivalci tedanje Češkoslovaške republike, še posebej s področij Horácko, Valašsko, Moravske Slovaške in Slovaške, in iz tujine – Volhynije v Sovjetski zvezi, iz Romunije in Jugoslavije. A kljub postopnemu poseljevanju prebivalstvo v povojnem obdobju ni več doseglo predvojnega števila. Naseljenci niso razvili močnih vezi s svojim novim domom in pomanjkanje teh vezi se kaže še zdaj, v drugi in tretji generaciji. Med drugim se kaže tudi v njihovem odnosu do okolja ...

Ko je železna zavesa razdelila regijo, so se negativne posledice pokazale na obeh straneh, čeprav sta bili v različnih ekonomskih in družbenih sistemih. Ekonomska stagnacija in zaton podjetij sta vodila do obširnega preseljevanja. Prisilna nacionalizacija na Češkoslovaškem v 50. letih je uničila tradicionalni model družinskega kmetovanja. Velike kmetije so izginile. Povečanje kmetijske proizvodnje z uporabo težke mehanizacije, gnojil itd. je zmanjšalo število potrebne delovne sile. Posledica manjšega zaposlovanja v industriji na obmejnih področjih je bilo manjše število zaposlenih prebivalcev, ki so emigrirali v oddaljena industrijska središča. Odhod bolj

izobraženih mladih ljudi pa je vplival na naravno demografsko strukturo. Populacija se je starala in to je vplivalo na obstoječe storitvene dejavnosti in na nadaljnji razvoj skupnosti. Delež upokojenega prebivalstva je v obrobni vaseh nenavadno visok – med 25% in 30%. To pa vpliva tako na izgradnjo kot na vzdrževanje vasi.

Negativne posledice velike emigracije med letoma 1961 in 1970 in neugoden demografski razvoj sta vplivala na upad števila prebivalstva na tem območju. V obdobju med 1971 in 1980 pa je prišlo do pozitivnega razvoja in rasti populacije. Ta sprememba je bila posledica naravne rasti prebivalstva. Zaradi populacijskega vala mladih žensk, ki so vstopile v obdobje visoke plodnosti, in zahvaljujoč ukrepom, ki so spodbujali rast prebivalstva, se je število rojstev vidno povečalo. Število rojstev je bilo največje leta 1974. Od tedaj je število novorojenih otrok stalno upadalo, a kljub temu je v sledečih letih bila dosežena rast prebivalstva.

V letih 1981-1991 pa se je ta trend spet obrnil in upadanje števila prebivalstva se je nadaljevalo. Ljudje so se izseljevali zaradi težav s stanovanji in iz finančnih razlogov, saj je bila obmejna regija področje z nizkimi povprečnimi plačami. Iz tega je jasno razvidno, da so bili med tistimi, ki so se odločili za selitev, predvsem mladi ljudje z majhnimi otroki, kar je demografski položaj v tem obrobni področju le še poslabšalo. Po deintegraciji velikopotezne socialistične kmetijske proizvodnje se je pojavil tudi problem, kje zaposliti velik del krajevnega prebivalstva. To so ljudje, vajeni težkega dela, a pogosto brez kvalifikacij, ki so danes nujne. Pregled kaže, da je nagnenje k emigraciji najmočnejše v vaseh z visoko stopnjo nezaposlenosti v kmetijskem sektorju in s starejšo populacijo.

Znotraj regionalnih meja pa je obstajal tudi drugi tip migracije. V obmejni regiji je sistem naselitve s krajevnimi središči, upravljanimi od zgoraj, imel negativne posledice.

Četudi je v tem sistemu bilo nekaj racionalnega – koncentracija sredstev za ekonomski, družbeni, gradbeni ter kulturni razvoj v središčih z dobrimi perspektivami -, je njegova mehanična in pogosto subjektivna uporaba mnogo vasi in manjših mest obsodila na stagnacijo ali celo na zapuščenost. Sistem je odvezl upanje na zaposlitev in izobrazbo, kot tudi na stanovanje ali gradnjo novih hiš. Prebivalstvo na deželi je politika večine krajevnih središč pustila na cedilu. Ljudje so se s podeželja selili v lokalne centre, kjer se je spodbujala gradnja stanovanj in javnih zgradb, razvoj storitvenih dejavnosti, trgovine, kulture in izobraževanja. Tudi na avstrijski strani je bilo čutili povečano privlačnost središč, kot so Mistelbach, Retz, Laa an der Thaya in Poysdorf. Drugi tok migrantov se je usmeril v velika mesta. Statistike govorijo, da se število tistih, ki se izseljujejo, zmanjšuje in število tistih, ki se priseljujejo, povečuje v skladu z velikostjo populacijskega središča. Posledica te težnje je, da so nekatere vasi tako postarale, da v njih zdaj primanjkuje ljudi, sposobnih za delo, ki bi zagotovili pravilno funkcioniranje skupnosti in storitev ter obnovo zdravega okolja.

Na tem področju ostaja še vedno sorazmerno visok odstotek ljudi, ki se vozijo na delo, kot posledica socialistične politike polnega zaposlovanja in nizkih cen javnega prevoza. Še vedno je dosti višji kot v sosednjih predelih Avstrije, kjer dosega 25 – 30%. V Seefeldu-Kadolzu 60% zaposlenih dela zunaj svoje domače vasi. V obmejni regiji je več vozačev v vaseh, katerih prebivalstvo je zaposleno v primarnem sektorju. Problem pa se bo stopnjeval ob podražitvi javnega prevoza.

Tudi na avstrijski strani meje veliko mladih ne vidi nobene perspektive in se izseljujejo. Severni predel Weinviertla ima najvišjo raven nezaposlenosti, 4 – 8% celotne delovne populacije. Grossharras ima 8.2% nezaposlenost. To verjetno povzroča tudi največjo negativno migracijo v Avstriji, povprečje v nekaterih vaseh je -5%, kot na primer v Perneggu, ki ima 15,8% nezaposlenost. V vaseh Drosen-

dorf-Zissersdorf, Japons in Falkenstein je prišlo do več kot 20% zmanjšanja celotne populacije. Ljudje, ki delajo na kmetijah (v Retzu manj kot 22%, v 17 krajih več kot 60%), so stari. Mnogo podjetij nima mladih ljudi, ki bi jih nadomestili, in jim grozi zaprtje. Srednjo šolo v Retzu, specializirano za vinogradništvo, so zaprli. Pesimisti vidijo v prihodnosti Weinviertel brez vinogradov.

4. Starostna struktura populacije

Starostna struktura je ena najpomembnejših lastnosti vsake populacije, saj močno vpliva na reprodukcijo populacije in determinira njen delovni potencial. Po letu 1980 sta število in odstotek otrok v populaciji obmejne regije upadla, po drugi strani pa sta narasla število in odstotek ljudi v starosti, primerni za delo. Število ljudi v starosti za upokožitev je manjše, a stanje je v odstotkih glede na celotno strukturo ostalo skoraj nespremenjeno. Starostna struktura se je v posameznih vaseh razvijala različno. Majhne vasi se še naprej starajo, kar je posledica nenormalne demografske strukture in višje povprečne starosti njihovih prebivalcev. S situacijo se bo treba spopasti s pomočjo, na primer, programov za mlade družine, subvencioniranjem gradnje hiš itd.

5. Kulturni in zgodovinski zakladi regije

Južnomoravsko – spodnjeavstrijska mejna regija je bogato področje, znano tako po svojih naravnih virih kot po svojih kulturnih zakladih. Pomembne arheološke najdbe so dokazale razvoj naselitve od pradavnine na Češkem. Nedavne arheološke raziskave so pripeljale do novih in nepričakovanih odkritij (Hluboké Mašuvky, Pálava).

Tu obstajajo dragoceni mestni kompleksi – zaščitena mestna področja, kot sta Mikulov in Valtice, kot tudi enkratne naravne zname-

nitosti, ki zahtevajo zaščito in posebno obravnavo – območje Lednice – Valtice, narodni park Podyjí in zaščiteno območje Pálava. Številni so tudi zelo pomembni kulturni zakladi; dvorci, gradovi (sedaj neredko v ruševinah), svetne in posvetne stavbe.

6. Trenutni problemi tega področja

Analizo obstoječih razmer v okolju in analizo obstoječe infrastrukture sta, večinoma v merilu 1 : 200 000, izvedli univerzi na Dunaju in v Brnu. Rečemo lahko, da glavne probleme v južnomoravski obmejni regiji predstavljajo kvaliteta vode, tako pitne kot površinske, iskanje ekološko neoporečnih virov energije, prerazporejanje zaposlenih zaradi zmanjšanja potrebe po delavcih v kmetijstvu, omejeni finančni viri privatnih lastnikov podjetij, neurejena lastniška razmerja, neprofesionalno izpeljane obnove, nizkokvalitetni in neprimerni gradbeni materiali in nezadostna obnova cestnega omrežja.

Območje v tej regiji je pretežno kmetijsko. Odstotek prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu, niha med 20% in 60%. Le v regionalnih središčih, kot so Laa an der Thaya, Retz, Znojmo in Breclav, je visok odstotek tistih, ki so zaposleni v industriji, trgovini in storitvah. Preostanek prebivalstva živi od kmetijske proizvodnje, ki je nekoč bila velik vir bogastva (kot kažejo številne stavbe v regiji). Danes imajo tako kmetovalci v Spodnji Avstriji in kmetijski delavci južne Moravske velike probleme s kmetijsko proizvodnjo. Desetletja so ljudje širili kmetijska zemljišča in spreminjali pokrajino, da bi s tem povečali kmetijsko proizvodnjo. Negativne posledice takšnih posegov so danes očitne. Proizvodnja lokalnih kmetij ne more tekmovali s subvencioniranimi cenami kmetijskih izdelkov drugod po Evropi. Poiskati je treba druge alternative.

Vode, katere je bilo na tem področju vedno v izobilju, sedaj primanjkuje. Obmejna regija Spodnje Av-

strije in južne Moravske je nazoren primer pokrajinskih sprememb, ki jih je povzročil človek. Na starih krajevnih zemljevidih lahko odkrijemo, kako obširna so bila nekoč področja s površinsko vodo, poplavljeni območja, močvirni travniki. Za področje je bilo značilno, da je v rednih časovnih zamikih prihajalo do poplav. Strukturne spremembe v kmetijstvu in regulacija krajevne reke Pulkava so položaj popolnoma spremenile. Reka je izginila in močvirna področja so bila izsušena. Združevanje majhnih parcel v velike njive, ki je v zadnjih desetletjih pod drugačnimi družbenimi okoliščinami potekalo na obeh straneh meje, je ustvarilo pokrajino brez gozdov, kar pospešuje erozijo še zlasti v zimskih mesecih. Zaloga podtalnice pa je za povečano porabo vode v kmetijstvu nezadostna. Nivo podtalnice se niža. Na avstrijski strani meje je položaj še resnejši. Dolina Pulkave je eno najbolj suhih področij v Avstriji. Obstajajo različni projekti, ki se ukvarjajo s tem, kako speljati vodo v regijo (npr. iz reke Dyje na moravski strani meje) ali kako zmanjšati njeno uporabo z manj namakanja, izgradnjo bazenov, ki bi zadrževali vodo itd.

7. Analiza obetov in priložnosti

Regija ima mnogo možnosti za razvoj turizma, ne gre pa tudi pozabiti na njeno ugodno lego za razvoj kulture, trgovine, storitvenih dejavnosti in industrije. Rešitev problemov s kvaliteto pitne vode, čiščenjem odplak in zadostno preskrbo z zemeljskim plinom in električno energijo (pridobljeno iz solarnih sistemov, elektrarn na veter, bioplina in odpadnega lesa) bo ustvarila infrastrukturo, potrebno za nadaljnji razvoj regije.

8. Predlagane spremembe

Nadaljnji razvoj južnomoravske in spodnjeavstrijske obmejne regije bo odvisen od velikosti in kvalitete populacije, zmožne za delo. Na pri-

seljevanje in odseljevanje prebivalcev bo vplivala vrsta različnih dejavnosti. Med najpomembnejšimi bodo možnost zaposlitve in ohranitev le-te, možnosti za izboljšanje življenjskega standarda, zadostna količina razpoložljivih stanovanj ter, za mlade ljudi, možnost pridobitve višje izobrazbe. Obvarovanje zaposlenosti v obmejnem področju (ki ima trenutno najvišjo raven nezaposlenosti na Češkem) je ključnega pomena. Način rešitve tega vprašanja bo vplival tudi na vsa ostala vprašanja. Nujno je najti priložnosti za okrepitev in spodbujanje ekonomskih dejavnosti v regiji. Zaradi tega je nujno potrebna analiza možnosti za razvoj industrije v regiji in na podlagi te analize omogočanje pogojev za gospodarski razvoj. Regionalni plan predvideva vzdrževanje ali celo povečanje obsega proizvodnje pri podjetjih, ki

- izdelujejo kvalitetne izdelke ob razumnih tržnih cenah
- obratujejo glede na okolje in populacijo regije
- predelujejo domače surovine
- so koristna za regijo (vzdrževanje zgodovinskih spomenikov, kultura, informiranje itd.)

Država bi morala podpirati razvoj teh regij, upoštevajoč njihovo infrastrukturo. Razvoj tega področja, ki ima pomemben razvojni potencial, bi lahko spodbudila z vzpostavitvijo prostotrgovinskih področij, prostocarinskih področij in z davčnimi olajšavami, kar bi obmejni regiji omogočilo, da bi učinkovito tekmovala z bolj opremljenimi in bolj razvitimi področji. Dodatne priložnosti se kažejo v investicijah v proizvodnjo ter prilagoditvi le-te novim izdelkom in v izboljšanju infrastrukture, kar lahko dodatno prispeva k ekonomskemu razvoju. Vse to pa bo treba izvajati v daljšem časovnem obdobju.

9. Spremembe v kmetijstvu

Ker je regija pretežno kmetijska, bo pomen kmetijstva potrebno ohraniti tudi v prihodnje. Pred

drugo svetovno vojno je bilo v regiji nekaj podjetij za predelavo hrane, ki so se usmerila v predelavo domačih kmetijskih proizvodov in jih izvažala ne le v bližnjo Avstrijo, temveč tudi na primer v ZDA. Danes jih je nemogoče oživeti zaradi industrijskih predelovalnih obratov, zgrajenih v velikih centrih (Brno, Modrice), zaradi povojne prehrabene industrije na Poljskem in Madžarskem ter zaradi prekomerne proizvodnje kmetijskih izdelkov v državah Evropske skupnosti.

Poglabljanje ekonomske krize v kmetijstvu bi pripeljalo do še večjega odliva ljudi iz regije. Neizogibna posledica bi bila nadaljnja dezintegracija številnih področij dnevnega življenja in še dodatno zmanjšanje možnosti zaposlovanja

Trenutna cenovna politika ne daje upanja na bistveno višje dohodke kmetijskih delavcev v bližnji prihodnosti. Vsakršno povečanje dohodkov bo moralo temeljiti na aktivni politiki ukrepov za stimulacijo neodvisne kmetijske proizvodnje. Posebno pozornost zaslužijo kmetijska podjetja z alternativnimi gospodarskimi dejavnostmi in dodatnimi viri zaslužka, saj bodo obdržala več ljudi v regiji. Za zagotovitev dodatnih možnosti zaposlovanja v regiji je mogoče razviti več strategij:

- ukrepi, s katerimi bi podprli obstoj manj profitnih kmetijskih podjetij ter druge oblike subvencioniranja
- razširitev socialnih aktivnosti v korist manj profitnih podjetij
- razvoj novih tipov profitnih subvencioniranih kmetijskih podjetij
- raziskave in testiranje bioloških surovin za industrijsko predelavo v kmetijski proizvodnji
- privatizacija državnih služb v dobro kmetijskih podjetij
- povečanje dohodkov v kmetijstvu preko neposredne prodaje proizvodov in bolj ugodnih oblik prodaje
- kompenzacije za omejitve proizvodnje v naravnih rezervatih

10. Modifikacije izobraževalnega sistema

Ena od možnosti ekonomske izboljšave je prešolanje delovne sile. Človeški potencial v regiji je različen. Nekatera področja kažejo porast gospodarskih aktivnosti, druga porast ekonomskih težav in padec proizvodnje. Velika večina prebivalstva v obrobni področjih južnomoravske obmejne regije je le slabo pripravljena na prekvalifikacije. Imigrantov, ki so delali na združnih in državnih posestvih, niso nikoli spodbujali, naj povečajo svoje kvalifikacije. Danes, v obdobju tranzicije v tržno ekonomijo, so najmanj mobilna populacijska skupina. Med prvimi izgubijo službo in, če ne poiščejo sorazmerno slabo plačanega in ilegalnega dela v sosednji Avstriji, ostanejo dolgoročno brezposelni. Visoka je tudi stopnja nezaposlenosti med mladimi na področju kmetijstva.

Zato bi morali lansirati posebne regionalne programe. Na primer program, ki bi pomagal mladim ljudem, da najdejo donosno zaposlitev; boj proti dolgotrajni brezposelnosti ljudi, ki so bili brezposelni več kot eno leto; podpiranje obrtne proizvodnje, storitev, domače obrti itd. Lokalni izobraževalni sistem v južnomoravski obmejni regiji bi moral upoštevati posebne značilnosti regije. Osredotočiti se bi moral na šolanje v smereh, ki so v tej regiji perspektivne. Izobraževalni sistem bi moral tudi omogočiti lažje zaposlovanje v Avstriji. Izobraževalni sistem v obmejnih področjih bi se moral potemtakem razširiti, da bi pokrival posebnosti proizvodnje v Avstriji, vključno s poznavanjem drugačnih tehnologij, legalnega, družbenega sistema itd. Odstranitev jezikovnih ovir je druga pomembna naloga. Razvoja obmejne regije ne bo brez poznavanja jezika, ki ga govorijo v sosednji deželi. V ta namen je potrebno organizirati osnovne in specializirane jezikovne tečaje, usmerjene na specifično obmejne področja, tj. s poudarkom na terminologiji s področja turizma, socialnega in delovnega področja, avstrijskega legalnega si-

stema, varstva okolja itd. Vzpostavitev mreže knjižnic z nemško in češko literaturo je prav tako eden možnih temeljev uspešnega ekonomskega in kulturnega razvoja regije. Knjižnice bi lahko širile informativne in izobraževalne video filme, organizirale razstave, ki bi imele poudarek na domačih temah (regionalna folklor, kulturno življenje in umetnost s tega področja, lepote pokrajine itd.). Poleg tega bi lahko pomagale zagotoviti izmenjavo ekonomskih informacij, stimulirati kulturno življenje in zagotoviti povezave med kulturama s pomočjo izmenjav in razstav na primer umetniških del. S časom bi knjižnice lahko prevzele vlogo regionalnih kulturnih centrov in dolgoročno zagotovile nepretrgane kulturne povezave. Predvajanje regionalnih radijskih in televizijskih programov v obeh jezikih bi lahko odigralo podobno vlogo.

11. Regionalni turizem

Določeno število novih delovnih mest bi lahko odprli ob izrabi lokalnega turističnega potenciala. Lepota okolice naravnega rezervata Podjuri, zgodovinska mesta, kot je Mikulov, in enkratna pokrajina, ki so jo izoblikovali člani Lichtensteinske rodbine z znanima gradovoma Lednice in Valtice, tvorijo izredno privlačen sklop zanimivosti. Kombinacija naravnih lepot, aktivnosti za prosti čas in doma predežanih naravnih izdelkov bi lahko bila komercialno uspešna. Določeno vlaganje v to področje bo nujno. Potrebno bo ozdraviti pokrajino – še posebej povrniti v nekdanje stanje vodne tokove do te mere, da bo v rekah in jezerih mogoče plavati in se ukvarjati z vodnimi športi. Predvideni so razvoj biokoridorjev, preprečevanje erozije, ki jo povzročata veter in voda, estetska dopolnitev pokrajine in vzpostavitev naravnega okolja za lokalno floro in favno. Poskrbeti bo treba tudi za v preteklosti podedovana zelena območja, to je grajske parke in vrtove, zelenice okoli cerkva ter za vaške zelene površine. V primerjavi z Avstrijo je potrebnih po več zelenih površin, tako znotraj kot zunaj naselij. Zara-

di zahtev turizma je nujno vzpostaviti manjkajočo infrastrukturo. Še posebej primanjkuje sodobnih podjetij, ki bi nudila usluge s področja sofisticirane, digitalne telekomunikacijske opreme. Zaželeno bi bilo tudi ustvariti naravne rezervate in zaščitena področja, preprežena z mrežo izobraževalnih poti, ki bi obiskovalcem omogočale spoznavati zgodovinske in kulturne znamenitosti.

Za moravsko – avstrijsko obmejno regijo bi bilo potrebno najti podobno, kot tudi organizirati publiciteto in informiranje tako na Češkem kot v tujini. Pokrajina nudi idealne pogoje za družinske počitnice in mladinske aktivnosti ter dogodke. Novi pristop k turizmu dovoljuje razvoj tega, kar poznamo pod imenom "mehki turizem", to je turizma, ki v ekološkem pogledu ne škoduje okolju. To pomeni, da v takšni pokrajini ni turističnih zmogljivosti, kot so gigantski hoteli, veliki moteli ali počitniški centri za večje skupine ljudi, temveč se vzpodbuja uporaba naravnih in kulturnih potencialov regije ter razvijanje in poudarjanje nje-nega posebnega značaja. Za uspešno vzpostavitev turistične industrije je vitalnega pomena, da skupnosti v regiji ponovno pridobijo svoje prvinske značilnosti in avtohtono atmosfero.

Stare tradicije in običaje, narodne festivale in zabave bi bilo mogoče obnoviti skupaj z oživitvijo tradicionalnih domačih obrti. V turistične namene bi lahko adaptirali zgodovinsko in arhitekturno pomembne stavbe in lokalne značilnosti (majhne dvorce, utrdbe, kmetije, podeželske ceste, ob katerih se vrstijo vinske kleti, mline, stare kašče itd.). "Biovasi" in družinske kmetije, na katerih je mogoče kombinirati kmetijsko in obrtno proizvodnjo z namestitvenimi zmogljivostmi ter ponudbo domače hrane, so idealni primeri takšnega turizma. Treba bo podpirati razvoj kmečkega turizma in športov, primernih za to območje (golf, jahanje, kolesarjenje, vodni športi itd.). V pripravi je načrt za približno 400 kilometrov kolesarskih stez, ki večkrat prečkajo me-

jo in so tematsko zasnovane. Te bodo kolesarjem omogočale, da izberejo svojo lastno pot. Zahvaljujoč ugodnemu geografskemu položaju bodo športni navdušenci lahko v enem dnevu prečkali štiri različne regije: Waldviertel, Weinviertel ter dele Češke in Moravske.

V komercialnem smislu bi bilo potrebno dati nov videz domačim kmetijskim izdelkom (kumarice, beluški, paprike, vinska trta) in tradicionalni moravski kuhinji, kot tudi izdelkom domače obrti in izdelkom iz domačih materialov; potrebno bi bilo spodbujati obnovo in razvoj lokalne proizvodnje izdelkov, tipičnih za to področje in narejenih iz domačih naravnih surovin, upoštevajoč tehnike izdelave, specifične za regijo (vino, ribe, umetniški izdelki, potrošniške dobrine itd.). V povezavi z izgradnjo kmetijsko-tehnološkega parka na meji v območju Seefeld-Kadolza na avstrijski strani in v Jaroslavicah na moravski strani se ponujajo tudi določene možnosti razvoja konferenčnega turizma. Podobne priložnosti bodo tudi v manjših mestih, nekoč z mejo ločenih na dva dela, kot so Laa an der Thaya in Hevlín.

Glede na položaj v regiji je potrebno podpirati kulturni pluralizem, eksperimente in inovacije. Mnogovrstna kultura tega območja lahko predstavlja pomemben vir ekonomskih dobičkov. Kulturni turizem lahko postane vedno večji in ekonomsko vedno bolj pomemben del celotne turistične industrije. Vendar pa zahteva skrbno vodstvo

s skupnimi naporji vseh sodelujočih, da bi se tako izognili možnim negativnim posledicam razvoja tovrstnega turizma. V dvorcih na južnem Moravskem lahko organizirajo poletne seminarje, na katerih bodo na primer preučevali slikarstvo v Lednicah, glasbo v Valticah, gledališče v Jaroslavicah in tako naprej. Druge lokacije nudijo možnosti za tečaje domačih obrti in ročnih spretnosti, tečaje, posvečene narodnim pesmim in narodnim plesom, odprte pa so tudi številne druge možnosti. Za avstrijske turiste bi bili zanimivi mnogi spomeniki na tem področju, ki so bili doslej zanemarjeni, kot npr. rojstni kraj socialdemokratskega teoretika in ustanovitelja republike Avstrije Karla Rennerja – tudi specialista za mednarodno pravo – v Dolnih Dunajovicah. V Avstriji sta bila doslej tudi neznana gradova Lednice in Valtice, ki letno pritegneta 300.000 čeških turistov.

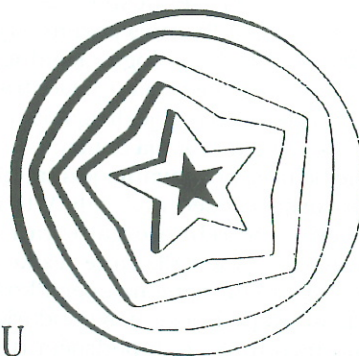
13. Zaključek

Regionalni razvojni plan in pripadajoča priporočila je treba objaviti in posredovati skupnostim v regiji. Hkrati je potrebno organizirati potujočo razstavo, ki bo na ogled skupnostim tako na avstrijski kot na moravski strani meje, kar bo omogočilo vsemu prebivalstvu, da se seznanijo z regionalnim planom.

Prof. dr. Karel Schmeidler, arhitekt, Tehnična univerza v Brnu, Fakulteta za arhitekturo in planiranje, Češka

Opomba

¹ Pri raziskovalnem projektu, poimenovanem "Regionalni načrt, presegajoč državne meje, za južno Moravsko in Spodnjo Avstrijo", sodelujejo tri univerze. Visoké učení technické (Tehnična univerza) v Brnu je bila pobudnik projekta in je tudi prejela subvencijo. V projektu sodeluje tudi vrsta inštitutov pri fakultetah za arhitekturo in za nizke gradnje. Skupino Fakultete za arhitekturo vodi višji predavatelj Mojmir Kyselka, skupino Fakultete za nizke gradnje pa profesor Jiri Kratochvil. Institut za informiranje, znanost in raziskovanje pri Fakulteti za arhitekturo na Tehnični univerzi nudi dodatno svetovanje. Pri projektu pod vodstvom dr. Ive Gavlasove sodeluje tudi brnska veja Raziskovalnega inštituta za razvoj regij in mest. Z avstrijske strani se aktivno udeležuje Tehnična univerza na Dunaju, še posebej njen Inštitut za regionalno planiranje pod vodstvom profesorja dr. Gerharda Schimaka. Poleg tega sodelujejo še izredni profesor dr. Klaus Semsroth, avstrijski strokovnjak za načrtovanje mest, ter dipl. ing. Johannes Schaffer in dipl. ing. Ingrid Konrad z Inštituta za krajinarstvo in krajinsko arhitekturo. Projekt spremlja spodnjeavstrijska deželna vlada in ima podporo obmejnih mest in vasi. Podpira ga tudi Avstrijski inštitut za srednjo in vzhodno Evropo, ki je bil osnovan pri Masarykovi univerzi v Brnu, vodi pa ga dr. Jana Starek. Metodološko pomoč pri projektu nudi Univerza v Kaiserlauternu v Nemčiji, ki ima precej izkušenj z regionalnim planiranjem v obmejnih področjih. Kot model služi projekt PAMINA, ki je zagotovil optimalen razvoj področja ob francosko-nemški meji (ki je bilo uničeno med vojno in zaznamovano z dolgoletnim sovraštvom med obema narodoma). Nemške strokovnjake in študente s področja načrtovanja uporabe zemljišč vodita prof. Hans Kistenmacher in dr. Hans-Jürgen Domhart.

INU
Istituto Nazionale
di Urbanistica

(glej stran 93)